

CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL:*RŮZNÉ PODOBY ČESKÉ TRINITÁRNÍ**TEOLOGIE A PNEUMATOLOGIE**1800–2010**(Praha: Karolium, 2024,
528 stran, ISBN 978-80-2464-083-9)*

Jedná se o výrazně doplněné, kompletně zrevidované a svým způsobem přepracované druhé vydání díla, které spatřilo světlo světa o třináct let dříve.¹ Kniha má jiného vydavatele, novou sazbu a zcela jinou obálku. Autor hovoří o nových zjištěních, obohacuje komentovanou bibliografickou studii, využívá řadu nových, zejména historických publikací vyšlých v mezidobí.

První část knihy obsahuje široce pojatou a komentovanou bibliografickou studii, která pokrývá období let 1800–2010, v některých případech jsou doplněna také díla publikovaná po roce 2011. Novátorské je především to, že autor věnuje pozornost nejenom publikacím české katolické teologie, překladovým textům, ale rovněž tomu, co k danému tématu vytvořili naši kolegové z jiných křesťan-

ských konfesí v Čechách a na Moravě. V této části došlo k upřesnění a doplnění řady bibliografických údajů a především nových zjištění. To platí zejména o osobě a díle českého exilového teologa Ivo Císaře. Ten jako přednášející dogmatickou teologii sepsal v italském jazyce vlastní zpracování christologie a trojiční teologie, které však nebylo vydáno. Dotyčné texty se bohužel zatím nepodařilo objevit a svým způsobem zachránit.

Druhá, mnohem rozsáhlejší část díla v celkem osmadvaceti kapitolách v chronologickém pořadí pojednává o význačných osobnostech a jejich přínosech v oblasti trinitologie a pneumatologie. Prvním velikánem české katolické teologie, potažmo české křesťanské filosofie je Vincenc Zahradník. Následuje plejáda jmen známějších i méně známých jako: Jan Valerian Jirsík, Václav Šimanko, Antonín Podlaha, František Žák, František Kordač, Josef Pospíšil, Richard Špaček, Reginald Dacík, Silvestr Brait, Vladimír Boublík, Josef Zvěřina. Autor neopomněl analyzovat hlavní katechetická díla daného období a také překladovou literaturu, kterou hodnotí jako bližší kontext dějin české katolické teologie. Kniha je sepsána kultivovaným jazykem a je přehledně uspořádaná, takže se v ní

1 Ctirad Václav Pospíšil, *Různé podoby trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010. Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800–1989. Komentovaná bibliografie 1800–2010*, Brno: L. Marek, 2011.

zájemce o určitou postavu bude velmi snadno orientovat.

Máme před sebou dílo, které razí nový přístup k dějinám české katolické teologie. Autor zdůrazňuje, že každý z nás, když zpracovává určité téma, potřebuje dobře vědět, co v dané oblasti vytvořili teologové předchozích generací. Ve stejném duchu by proto měly vzniknout monografie mapující a vyhodnocující kupříkladu českou christologii, teologii stvoření, antropologii a tak dále. Pokud jde o českou apologetiku zaměřenou na zpracovávání přínosů přírodních věd, profesor Pospíšil již předložil velmi zajímavou a objevnou monografii, která vyšla před několika lety v nakladatelství Karolinum.²

V úvodu, kde se nacházejí technické a metodologické údaje, nás autor upozorňuje na širší souvislosti předkládané monografie. Jde v první řadě o naši národní identitu v rámci katolické církve, o vědomí naší místní církve a jejich často velmi významných přínosů církvi univerzální. Odvažuje se dokonce poukazovat na hlubokou souvislost mezi naší národní identitou a smlouvou s Hospodínem, která je nyní postavena křesťan-

sky, tedy christologicky a pneumatologicky.

V závěru se konstatuje, že trvalou vadou české katolické tvorby od obrození do současnosti je téměř neexistující povědomí o tradici vytvářené českými katolickými teology. Je opravdu urgentní přestat předstírat, že stavíme jakoby na zelené louce. Naopak je nutné začleňovat naši vlastní tvorbu nejen do mezinárodního kontextu, ale také do rámce dějinné tradice české katolické teologie, která rozhodně má co nabídnout. Ve srovnání s okolními národy, zejména Německa pochopitelně, na tom česká tvorba v inkriminované oblasti určitě byla opravdu velmi dobře.

Monografie by měla oslovit odborníky v oblasti teologie, studenty a také zapálené zájemce. Je to dílo, které muselo vzniknout a které si zároveň nemůže nárokovat, že vzbudí zájem širší veřejnosti. Ovlivněním smýšlení odborníků a studentů však může v ne příliš velkém časovém horizontu zprostředkovaně zasáhnout i větší počet osob. Autor si navíc jasně uvědomuje, že teologie se neodehrává v pomyslném kulturně a dějinně sterilním prostředí. Jeho tematický řez dějinami české katolické teologie se tak začleňuje do širších historických, vlasteneckých a kulturních souvislostí.

2 Ctirad Václav Pospíšil, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd*, Praha: Karolinum, 2017.

Z tohoto důvodu kniha má co říci k našim dějinám a doplňuje obraz českého myšlení i z křesťanského a teologického hlediska.

Veronika Řeháková

**RÓBERT LETZ – MIRIAM
VIRŠINSKÁ – PAVOL MAKYNA
– PAVOL MATULA:**

*ANDREJ HLINKA: PREJAVY A ČLÁNKY I.
1893–1918*

(Bratislava: Post Scriptum, 2023,
776 strán, ISBN 978-80-8218-055-1)

V roku 2023, vyšiel vďaka finančnej podpore Spišskej diecézy a ako výstup z projektu VEGA 1/0190/21, prvý diel publikácie s názvom: *Andrej Hlinka: Prejavy a články I. 1893 – 1918*. Editormi sú pracovníci Katedry histórie a didaktiky dejepisu Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave Róbert Letz, Pavol Makyna, Miriam Viršinská, Pavol Matula. Publikáciu zrecenzovali Peter Zubko a Michal Marfák.

Základom pre poznanie osobností a doby, v ktorej pôsobili, predstavujú pramene. A práve publikácia *Andrej Hlinka: Prejavy a články I. 1893–1918*, je takýmto zoznamom prameňov.

Andrej Hlinka (1864–1938) bol známy tým, že svoje texty písal za

jednoduchým, širokým a ošarpaným stolom, na ktorom mal fúry novín, listov a kalamár. Skromnú izbu dopĺňali len veľké, staré, popukané kachle a oproti polica, ktorá sa prehýnala pod ťarchou spisov a kníh.¹ Andrej Hlinka písal 45 rokov politické články, prejav, homílie, zamyslenia, správy, oznamy, hospodárske štúdie, zostavovateľské práce, preklady atď. Publikoval v takmer všetkých domácich periodikách, politických periodikách, náboženských periodikách, ale aj v zahraničí. Okrem svojho mena sa Andrej Hlinka podpísal viacerými pseudonymami: Mešťan, Kostolan, Pravdomil, Výborník, Lipták, Alfa, Väzeň, či iniciálami A. H., Ah. Taktiež Andrej Hlinka vybudoval tlačiareň, ktorá tlačila časopisy, stranické noviny, ročenky, kalendáre, almanachy. Niektoré tlačoviny sám založil a bol ich pravidelným prispievateľom. Taktiež bol aj autorom značného počtu rozhovorov, ktoré vychádzali v zahraničí.

O kňazovi a politikovi Andrejovi Hlinkovi boli napísané celé knižnice, pretože výrazne ovplyvňoval a spoluvytváral slovenský politický život. K slovenskej otázke pristupoval v jej komplexnosti a z celospoločenského pohľadu, nevynímajúc náboženskú, sociál-

1 Porov. *Slovenská pravda*, 17. 3. 1935, roč. 16, č. 11, s. 6.

nu, politickú a hospodársku problematiku.

Nielen ako kňaz a politik, ale aj ako publicista bol a stále je vnímaný protichodne. Už za jeho života ho napríklad Karol Sidor považoval za rodeného novinára, avšak Vavro Šrobár sa o jeho publicistike vyjadroval kriticky a považoval ho za novinársku kuriozitu: „Hlinkovi chýbí istá mužná kolektívnosť, objektívnosť k udalostiam a osobám. On stále díva sa na osoby a na veci v akomsi exaltovanom naladení ducha.“ (s. 7) Nechávame na samotných čitateľoch, aby si o Andrejovi Hlinkovi vytvorili vlastný názor na základe publikovaných 294 dokumentov, ktoré tvoria jeho prejavy a články v nami predstavovanej knihe.

Na začiatku seriózneho historického výskumu osobnosti Andreja Hlinku, bola myšlienka vyhľadať, zozbierať a zapísať texty Andreja Hlinku. Povedané slovami samotného Andreja Hlinku: „Myšlienka by už len bola, ale ako ju uviesť do života?“ (s. 111) A práve na základe tohto seriózneho výskumu historici Róbert Letz a spol. zostavili a vydali zbierku dokumentov, ktoré predstavujú články a prejavy Andreja Hlinku z rokov 1893 až 1918. Metodológiu, ktorú editori zvolili, hodnotíme kladne, pretože pri niesla očakávané výsledky.

Priekopníkom, ktorý začal vyhľadávať a zapisovať texty Andreja Hlinku i spisbu o ňom, bol pracovník Liptovského múzea v Ružomberku Pavol Stano. Následne pred rokom 1991 Slovenská Národná knižnica v Martine vyexcerpovala 1768 záznamov, z čoho bolo 581 textov, ktorých autorom je Andrej Hlinka a 1186 zápisov tvorili práce o Andrejovi Hlinkovi.

Súpis článkov Andreja Hlinku vydala aj Matica Slovenská v publikácii od Petra Olexáka a Anny Safanovičovej s názvom *Antológia časopiseckých a novinových článkov Andreja Hlinku*, v ktorej sa nachádza 63 Hlinkových článkov. „Antologické texty obsahujú pramenný materiál z obdobia od roku 1893 do augusta 1938.“² Ako nedostatok tejto antológie uvádza v úvode publikácie *Andrej Hlinka: Prejavy a články I. 1893–1918*, Róbert Letz, obmedzený rozsah antológie a reprodukciu bez kritického poznámkového aparátu. Avšak antológia je prvou takouto prácou na Slovensku, v ktorej je publikovaný súpis článkov A. Hlinku chronologicky, preto vedci a historici radi po nej siahnu, pričom z nej aj čerpajú.

2 Peter OLEXÁK – Anna SAFANOVIČOVÁ, *Antológia časopiseckých a novinových článkov Andreja Hlinku*, Martin: Matica slovenská, 2013, s. 9.

Takú istú kritiku vznáša nami predstavovaná kniha taktiež na publikáciu z roku 2014 od Róberta Letza,³ prezentujúcu 59 dokumentov, ktoré spadajú do rokov 1894–1938.

V roku 2022 vo vydavateľstve Post Scriptum, vyšla publikácia s názvom *Andrej Hlinka. Autorská bibliografia*,⁴ v ktorej historici Róbert Letz a Pavol Makyna dopĺňajú a korigujú doterajšie bibliografie o nové zistenia. Táto monografia je rozdelená na: 1. Samostatné publikácie, 2. Príspevky v samostatných publikáciách, 3. Preklady, 4. Články, 5. Prejavy, 6. Interview a 7. Publikované pramene. Kniha je obohatená o Kalendárium života Andreja Hlinku a zoznam excerpovaných prameňov. Bohatú spisovateľskú aktivitu Andreja Hlinku nachádzame v celkovo 2022 záznamoch autorskej bibliografie Andreja Hlinku.

Recenzovaná kniha je kritickou edíciou prameňov, založených na výskume v domácich, ale aj zahraničných archívoch a knižniciach. Z domácich spomeňme napríklad Slovenský národný archív v Bratislave, či Slovenská Národ-

ná knižnica v Martine (tak Literárny archív ako aj knižnica). Zo zahraničných napríklad: Národný archív Českej republiky v Prahe, Rakúska národná knižnica vo Viedni, Sečeního národná knižnica v Budapešti, či Národná knižnica vo Varšave. Podľa nás je kniha vynikajúcou pomôckou s dobrou koncepciou zostavenia zbierky prejavov a článkov, pretože stojí na dostatočnej vzorke relevantných inštitúcií.

Obsah knihy tvorí: 1. Zoznam dokumentov v slovenskom jazyku, 2. Zoznam dokumentov v anglickom jazyku, 3. Dokumenty, 4. Záver v slovenskom jazyku, 5. Záver v anglickom jazyku, 6. Zoznam použitých prameňov a literatúry, 7. Menný register, 8. Miestny register.

Autenticnosť a reprezentatívnosť celej knihy zvyšuje to, že dokumenty sú publikované v plnom znení a len v zásadných prípadoch prispôsobené súčasnej pravopisnej norme. Osobitý štýl Andreja Hlinku predstavujú expresívne výrazy, nárečové slová a novotvary, ktoré editori v publikácii ponechali. Avšak v poznámke pod čiarou ich editori vysvetľujú. Niektoré texty Andrej Hlinka publikoval v češtine, maďarčine a nemčine, preto v prípadoch nemčiny, či maďarčiny editori zabezpečili preklad do slovenčiny. Taktiež Andrej Hlin-

3 Róbert LETZ, *Andrej Hlinka vo svetle dokumentov*, Bratislava: Post Scriptum, 2014, s. 357.

4 Róbert LETZ – Pavol MAKYNA, *Andrej Hlinka. Autorská bibliografia*, Bratislava: Post Scriptum, 2022, s. 164.

ka používal cudzojazyčné výrazy a vety, najmä latinské, francúzske, nemecké a maďarské, ktoré editori preložili v poznámke pod čiarou. Na konci každého dokumentu editori uviedli odkaz na zdroj, z ktorého znenie pochádza.

Podľa editorov recenzovanej knihy: „Hlinka sa ako osobnosť vyznačoval až cholerickým temperamentom, životným dynamizmom, priamosťou, rozhodnosťou, nekompromisnosťou, neústupnosťou, cieľavedomosťou a húževnatosťou. Bol akoby stále pripravený prijímať a rozdávať údery, otvorene diskutovať a polemizovať. Nebol burič ani rebel, ale bojovník. Podstatou jeho osobnosti bol boj, často neľútostný a bezohľadný, ale vždy zdôvodňovaný ideálnymi cieľmi. Hlinkova publicistika verne odzrkadľovala jeho osobnosť.“ (s. 741) Andrej Hlinka používal jednoduchý jazyk ľudu a jeho štýl bol jasný, presvedčujúci, strhujúci, polemický a nezmieriteľný, kde v zápale polemiky ťahal do živého a nikoho nešetril. Tak napríklad v časopise *Duchovný pastier* (roč. 2, č. 3–4 (1918/1919): 110) napísal: „Okolo roku 1840 vliekla sa slobodná Terézia N. cele ustatá do dedinky. Cítila ťažkú nemoc, ale dotiahla sa do kostola. Duševné bôle a na ramenách neviniatko zväčšovali jej biedu.“ (s. 739)

Publicistiku Andreja Hlinku editori rozdelili do tematických okruhov: 1. Politický, 2. Biografický, 3. Náboženský, 4. Osvetový a ľudovýchovný, 5. Spolkový, 6. Prekladateľský. Takéto rozdelenie je podľa nás dobré a logické.

Taktiež editori rozdelili publicistiku Andreja Hlinku do siedmich období: 1. Roky 1893–1896: Začiatky publicistickej činnosti Andreja Hlinku. 2. Roky 1897–1901: Rozmach publikačnej činnosti Andreja Hlinku. 3. Roky 1902–1904: Útlm publicistiky Andreja Hlinku. 4. Roky 1905–1907: Andrej Hlinka sa vrátil k častému publikovaniu. 5. Roky 1908–1909: Andrej Hlinka bol väznený v Segedíne, a preto publikoval iba sporadicky. 6. Roky 1910–1913: „V momente, keď na jar v roku 1910 Andrej Hlinka opustil segedínske väzenie“, ⁵ opäť pôsobil na fare v Ružomberku, kedy jeho publicistiku poznačil ostrý zápas so slovenskými, českými, maďarskými liberálmi a socialistami. 7. Roky 1914–1918: Andrej Hlinka

5 Peter OLEXÁK, „Obvinenie z korupcie: Nástroj politického boja v rámci Slovenského národného hnutia začiatkom 20. storočia,“ *Historický časopis*, č. 1 [68] (2020): 86, <https://www.sav.sk/journals/uploads/02111314Olexák.pdf> [cit. 20. 4. 2024], <https://doi.org/10.31577/histcaso.2020.68.1.4>.

sa v tomto období odmlčal a súviselo to s prvou svetovou vojnou.

„Tlač je veľmoc, to uznáva priateľ i nepriateľ... Tlač ako dnes jestvuje, je zrkadlom celého života, v nej sa odzrkadľujú kultúrne, spoločenské, náboženské i politické pomery. Môžeme smele tvrdiť, že nositeľkou dnešnej histórie je

tlač. Pod mocou tlače stoja štáty, národy i jednotlivci, v moci tlače je dnes každý jednotliviec.“⁶

Publikácia je výbornou pomôckou, ktorú ocenia nielen historici, študenti histórie a bádatelia, ale aj široká čitateľská verejnosť, pretože poskytuje prehľad tvorby Andreja Hlinku.

Lenka Mihová

6 Andrej HLINKA, „Dobrá tlač,“ *Slovák*, 16. 4. 1935, roč. 17, č. 89, s. 1.